

УДК 338.31:658.5

Н. Г. Метеленко,
д.е.н, завідувач кафедри „Фінансів”
Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ІНВЕСТИВАННЯ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено основні тенденції процесів інвестування в основний капітал підприємств промисловості. Виявлено системні проблеми, що гальмують процеси інвестування власних коштів підприємств на повне та часткове оновлення основних фондів. Встановлено передумови активізації процесів інвестування в основний капітал підприємств промисловості

The basic tendencies of investing processes in the fixed assets of industrial enterprises have been investigated. The system problems which slow down the processes of enterprises own money investment on the complete and partial capital assets update has been found out. Pre-conditions of processes activation of investing in the fixed assets of industry enterprises have been set.

Ключові слова: капітальні вкладення, інвестиції, основний капітал, оновлення основних засобів, коефіцієнт зносу, промислова політика.

I. Вступ.

Промислова політика України, яка сьогодні поглиблена негативними тенденціями, що спостерігаються у світовій економіці, характеризується недосконалим механізмом формування ресурсів для оновлення основних фондів підприємств промисловості. Їх технічний стан потребує суттєвих капітальних вкладень з метою часткового або повного відновлення та забезпечення достатнього рівня якості виробничих потужностей.

Зрозуміло, що низький рівень якості виробничих потужностей безпосередньо впливає на рівень якості продукції промислових підприємств та знижує ймовірність утримання ринків збуту та можливість їх поширення за рахунок виходу на нові ринки та збільшення частки продукції на існуючих ринках збуту. Все це унеможливає досягнення запланованого рівня ВВП як протягом поточного періоду, так і ускладнює процеси планування макроекономічних показників на перспективу.

Встановлення тенденцій та виявлення проблем уповільнення процесів інвестування в основний капітал підприємств промисловості є передумовою на шляху розробки дієвої державної політики розвитку промислового сектора економіки України.

II. Постановка задачі.

Дослідження спрямоване на вирішення важливого наукового завдання систематизації факторів впливу на процеси інвестування в основний капітал промислових підприємств шляхом дослідження тенденцій інвестування в основний капітал за джерелами фінансування у взаємозв'язку з економічними процесами, що відбуваються на підприємствах промисловості на сучасному етапі, виявленні передумов негативних змін у процесах інвестування.

III. Результати.

Важливою умовою подальшого розвитку промисловості України, її регіонів та окремих підприємств, забезпечення їх гармонійного розвитку й ефективного включення в загальносвітові інтеграційні процеси є активізація інвестування в основний капітал, тому доцільність ретельних досліджень тенденцій та встановлення проблем, що стримують процеси інвестування в основний капітал, не викликає сумнівів. Розвиток наукової думки з питань фінансових можливостей здійснення та ефективності інвестиційної діяльності у промисловості свідчить про зростання актуальності проблем пов'язаних з інвестуванням, об'єктивної необхідності постійного наукового пошуку управлінських механізмів і моделей, що забезпечать позитивний результат від інвестування в основний капітал та розвиток підприємств та економіки країни в цілому.

Актуальність активізації процесів інвестування в основний капітал та удосконалення процесу формування джерел фінансування також пояснюється тим, що ці процеси сприятимуть розширенню, технічному переозброєнню і реконструкції виробництва, а також вирішенню проблем соціально-економічного характеру.

Нестабільність економічного розвитку України в цілому та промисловості зокрема вимагає пошуку шляхів активізації процесів інвестування в основний капітал як основного фактору забезпечення зростання конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробника.

Узагальнюючим показником ефективності функціонування економіки країни в цілому є ВВП на одну особу, а промисловості – обсяги реалізованої продукції у фактичних та співставних цінах, індекс цін виробників промислової продукції, приріст основного капіталу, індекс продукції промисловості, фондвіддача тощо.

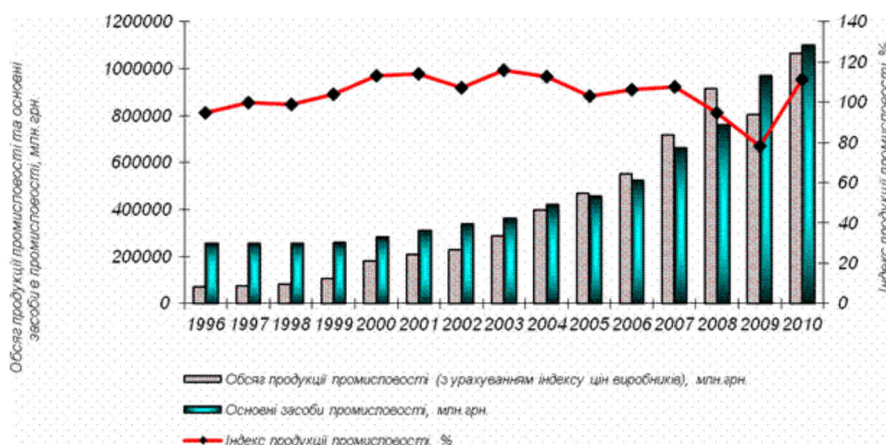

Рис. 1. Динаміка обсягу продукції, основних засобів та індексу продукції промисловості в 1996-2010 рр.

Для того, щоб встановити залежність між обсягами випуску продукції у промисловості та процесами інвестування в основний капітал, доцільно дослідити взаємозв'язок та динаміку таких важливих економічних показників, як обсяг промислової продукції, вартість основних засобів, індекс обсягу та цін продукції у промисловості, обсяг ведення в дію нових основних засобів, ступінь зносу основних фондів, фондвіддача.

Починаючи з 1996 року і до 2004 року спостерігається перевищення вартості основних засобів над вартістю обсягу продукції промисловості, що пояснюється наступним (рис. 1) [1-3]. Протягом 1996-1999 років економіка України характеризувалась приватизаційними процесами, що відбувались за відсутності

процесів виробничого відтворення; втратою ринків збуту в результаті занадто високих цін на продукцію промисловості, що обумовлені бартеризацією економіки та низькою якістю продукції; стабільно низькими обсягами виробництва, що супроводжувалось недостатнім рівнем використання виробничих потужностей та суттєвими постійними витратами виробничого характеру. Вплив цих факторів спричинив перевищення вартості основних засобів у 1996 році в 3,5 разів, у 1997 році – в 3,4 р., у 1998 році – в 3,1 р., у 1999 році – в 2,4 рази. Індекс продукції промисловості протягом 1996-1999 рр. також свідчить про економічний спад виробництва.

Починаючи з 2000 року в економіці України з'явилися ознаки економічного зростання, однак до теперішнього часу підприємства промисловості не мають достатнього обсягу ресурсів для переведення економіки підприємств на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку. Зростання обсягів продукції промисловості протягом 2000-2008 рр. відбувається в більшій частині за рахунок випереджуючого зростання цін на продукцію, зростання обсягу продукції промисловості за рахунок збільшення продукції у натуральному виразі дало змогу підвищити рівень завантаження виробничих потужностей. Темпи зростання мали змогу бути значно вищими, якби протягом 1991-2008 рр. державна промислова політика була б спрямована на створення сприятливих умов для промислових підприємств в частині: акумулювання власних фінансових ресурсів на повне відновлення основних засобів через пільгову податкову політику, надання довгострокових кредитів, підтримку вітчизняного виробника на тендерних закупівлях продукції тощо.

Тенденції зміни показників промисловості протягом 1996–2010 рр. свідчать про те, що в 1996–1998 рр. спостерігався спад виробництва [1; 2] поряд із зростанням цін на продукцію промисловості (рис.2). Усе це відбувалось у період фінансової кризи, що супроводжувалась падінням обсягу реалізації продукції промисловості через зниження платоспроможності виробників та споживачів промислової продукції, низький рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробника, інфляційні процеси тощо. З 1999 р. спостерігається приріст обсягу виробництва промислової продукції, індекс продукції промисловості становив 104%, а індекс цін виробників промислової продукції – 115,7%, що на 19,6%-х пунктів нижче за показник 1998 р., це свідчить про зниження впливу цінового фактора на приріст продукції промисловості.

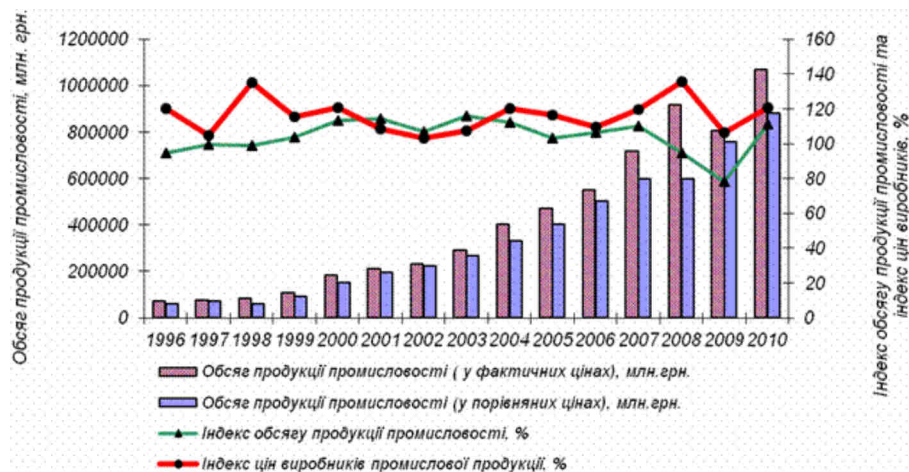

Рис. 2. Динаміка обсягів продукції промисловості та індексів обсягу продукції і цін виробників промислової продукції у 1996-2010 рр.

Протягом 2000–2008 рр. обсяг реалізованої продукції промисловості у порівнянних цінах має тенденцію до зростання. Зіставлення абсолютних та відносних показників дає змогу стверджувати, що протягом 2001–2003 рр. збільшення обсягу продукції відбувалось за рахунок, хоча і не стабільного, але підвищення обсягу виробництва, а не за рахунок зростання цін на продукцію промисловості, про що свідчить рівень індексів цін виробників промислової продукції. Починаючи з 2004 р., коли індекс цін виробників промислової продукції зріс на 12,9% та перевищив індекс продукції промисловості на 8%-х пунктів, зростання обсягу продукції промисловості з урахуванням індексу цін виробників промислової продукції уповільнюється. Таке уповільнення посилюється до 2008 р. включно. У 2008 р., при падінні індексу продукції промисловості на 15,4%-х пункти, індекс цін виробників промислової продукції становив 135,5%, тобто зріс на 16%-х пунктів, що дорівнює показнику 1998 р.

У 2009 році індекс обсягу продукції промисловості знизився до 78,1% і лише у 2010 році спостерігається зростання індексу до 111,2%. Індеси ж цін виробників промислової продукції складають 106,5% у 2009 році і 120,9% у 2010 році, тобто на 28,4%-х пункти у 2009 році та на 9,7%-х пунктів вище за індекси обсягу продукції промисловості.

Аналіз індексів обсягу продукції промисловості та індексів цін виробників промислової продукції (рис.2) дає змогу стверджувати, що пріоритетним фактором впливу на зростання обсягу продукції промисловості є ціновий фактор. Тільки в періоді 2001-2004 рр. індекс обсягу продукції промисловості перевищує індекс цін виробників промислової продукції, що є результатом економічного зростання.

Механізм підвищення цін на продукцію, що не відповідає витратам ресурсів на виробництво цієї продукції, на перших етапах дає змогу підприємству сформувати додатковий обсяг прибутку, але у подальшому негативно впливає на конкурентоспроможність тому, що відсутня матеріальна складова підвищення якості продукції (підвищення якості за рахунок більш досконалої технології, модернізації устаткування, впровадження нових видів устаткування тощо). Таким чином, внутрішні диспропорції та суперечності при формуванні механізму цін у промисловості призвели до невідповідності між такими критеріями, як „ціна – якість”.

Підвищення цін на продукцію промисловості без відповідних капітальних вкладень (інвестицій в основний капітал) веде к нестабільності такого важливого економічного показника, як фондовіддача (рис. 3).

Як свідчать дані рис. 3, протягом 1997–2000 рр. темп зростання обсягу продукції перевищує темп зростання вартості основних засобів, це може свідчити про поступове збільшення завантаження виробничих потужностей підприємств промисловості в цей період, що позитивно позначилось на показнику фондовіддачі, темп підвищення якого у 1998 р. становив 110,8%, у 1999 р. – 127,2%, а у 2000 р. – 155,6%. Стрімке зростання фондовіддачі у 2000 р. пояснюється не введенням у дію значної кількості основних фондів, а зростанням завантаження виробничих потужностей.

У 2001 р. спостерігається спад темпу зростання фондовіддачі до 105,8%, у 2002 р. – до 99%, а протягом 2001–2010 рр. темп її зростання не перевищував темпового показника 1999 р.

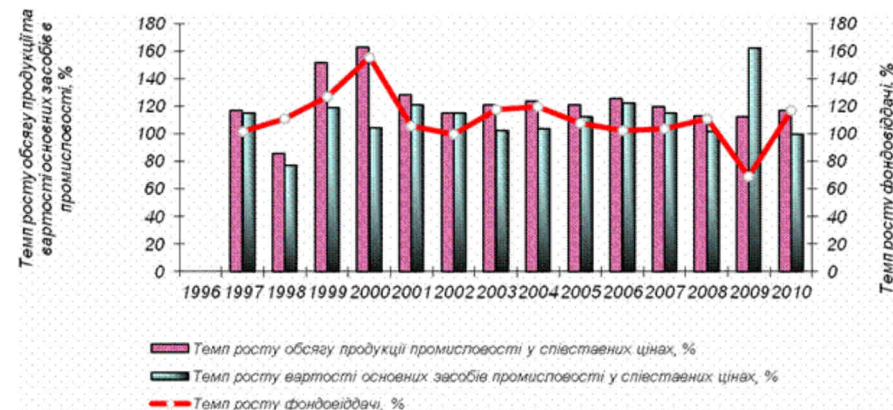

Рис. 3. Темпи росту обсягу продукції, основних засобів у промисловості та фондовіддачі протягом 1996-2010 рр.

Навіть стрімке зростання фондовіддачі у 2010 році не може розглядатись як позитивний фактор тому, що темп її зростання у 2010 році, що склав 116,7%, лише наблизився до рівня 2003 року (117,8 %).

Тобто можна стверджувати, що протягом останніх 10 років у промисловості спостерігається зниження віддачі основних засобів, що зумовлено, поряд з

іншим, недосконалою політикою підприємств, а також промисловою політикою держави щодо фінансування капітальних вкладень. Таким чином, потребує реформування механізм інвестування в основний капітал з метою підвищення віддачі від капіталу, що інвестований у господарську діяльність підприємств промисловості.

Однією з передумов неефективного використання основних засобів промислових підприємств є низька фінансова спроможність щодо придбання та введення в дію нових основних засобів.

Протягом 2000-2009 рр. негативну тенденцію та досить низький рівень мають показники введення в дію нових основних засобів. Порівнюючи загальну вартість основних засобів в промисловості (рис. 1) та обсяг коштів, що інвестовані в нові основні засоби (рис.4), розраховано коефіцієнт введення в дію основних засобів, який протягом останніх 10 років не перевищує 0,061, тобто капітальні вкладення на придбання нових основних засобів у промисловості коливаються від 4,8% до 6,1% від загальної вартості основних засобів.

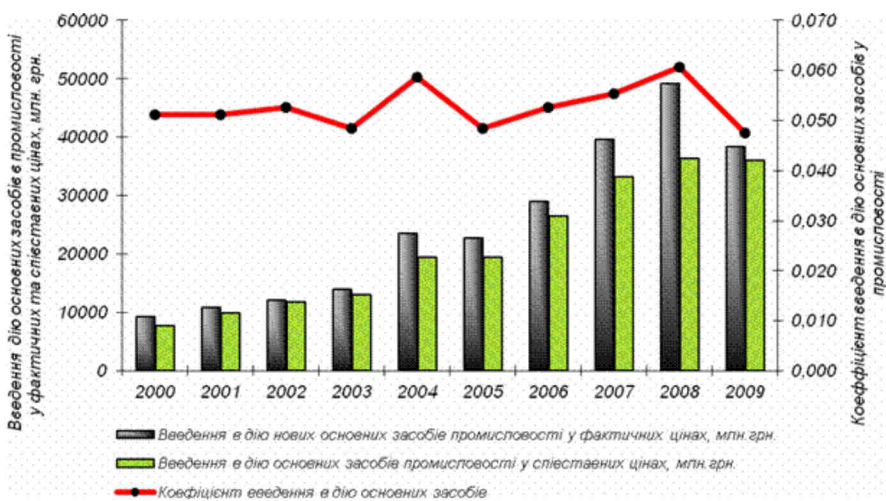

Рис. 4. Динаміка введення в дію основних засобів та коефіцієнт введення протягом 2000-2009 рр.

Існуюча активність капітальних вкладень не змінює високого рівня зношеності основних засобів. Коефіцієнт зносу в динаміці має стійку тенденцію до зростання. Так, у 2000 р. він становив 0,488; у 2004 р. – 0,583; у 2008 р. – 0,59; у 2009 році – 0,618. Стійка тенденція зростання ступеня зносу основних засобів у 2009 році зростає та досягла критичного рівня, тобто більше 60%. Аналогічна тенденція зберігається також протягом 2010 року.

Такий низький рівень фінансування оновлення основних засобів у промисловості, поряд з високим ступенем зносу основних засобів (рис. 5) спричиняє зниження конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробника та потребує розробки заходів з активізації інвестування в основний капітал шляхом як на мікро-, так і на макрорівні.

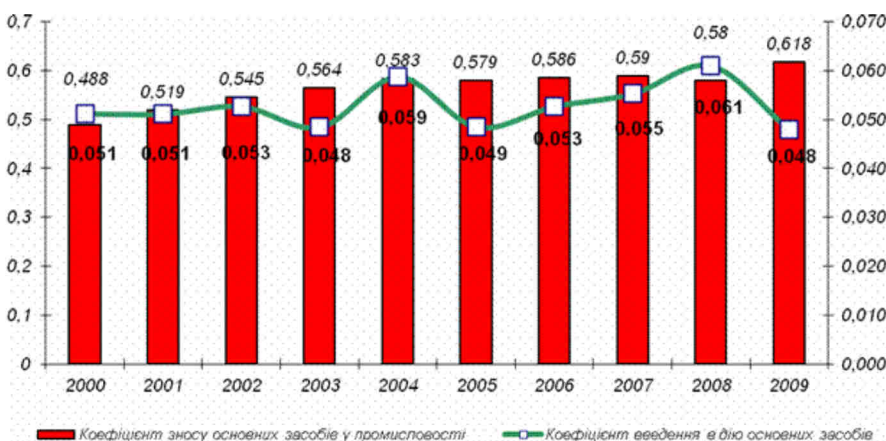

Рис. 5. Динаміка коефіцієнтів зносу основних засобів та коефіцієнту введення в дію основних засобів у 2000-2009 рр.

IV. Висновки.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження тенденцій та проблем активізації інвестування в основний капітал у промисловості запропоновано структурно-логічну послідовність дій на макро- та мікрорівні, що спрямовані на активізацію капітальних вкладень в основний капітал підприємств промисловості (рис. 6). Вони полягають у координації дій держави та промислового сектора економіки з вирішення наступних завдань: формування промислової політики, спрямованої на фінансову підтримку промисловості; формування фінансової політики на кожному промисловому підприємстві з урахуванням: фінансових можливостей щодо інвестування в основний капітал, фінансових можливостей щодо забезпечення безперервної поточної діяльності, перспектив розширення виробництва та поширення ринків збуту продукції, можливостей виробництва інноваційної продукції тощо.

Рис. 6. Структурно-логічна послідовність дій з активізації капітальних вкладень в основний капітал промислових підприємств

Література.

1. Статистичний щорічник України за 2001 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2002. – 646 с.
2. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2009. – 566 с.
3. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2011. – 631 с.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"